សទាសិវៈក្នុងសិល្បៈខ្មែរ

ក្នុងទេពកថា សទាសិវៈជាការធ្វើបដិហារបស់ព្រះឥសូរ មានន័យថាទ្រង់ជាទេពធំជាងគេបំផុត និងជាប្រភពនៃអ្វីៗគ្រប់យ៉ាង។ ជាពិសេសទ្រង់មានកំលាំងសក្តិក្នុងព្រះកាយដែលកំលាំងសក្តិនេះហើយ បង្កើតបានជាព្រះនាងអាទិសក្តិ (មហាទេវី)ឡើង និងមានន័យថាថាមពល ឬអំណាចដែលអាចអោយអ្វីៗមានចលនាឡើង ដើម្បីរួមគ្នាបង្កើតចក្រវាឡ។

សទាសិវៈមានឈ្មោះផ្សេងទៀតថាជាបរមេស្វរ (*Parameśvara*) នៅក្នុងគម្ពីសិវៈនិកាយ។ ជាធម្មតាការបង្ហាញរូបសទាសិវៈ គឺបង្ហាញមានព្រះភក្ត្រ៥ និងព្រះហស១០ ដែលទាក់ទងទៅនឹងទេពមួយក្នុងចំណោមរឿងសិវៈមហាស្វរមុរតិទាំង២៥រឿង។ ឧទាហរណ៍មួយចំនួនដូចជារឿង ឧមាមហេស្វរ (UmaMaheshwara) ហរិហរ (Harihara) សិវរាំ (*Siva Nataraja*) សោមាស្កន្ទ (*Somaskanda*) ឯកបទ (Ekapada) ជាដើមៗល។ ការគោរពភាគច្រើនប្រទះឃើញមាននៅឥណ្ឌាខាងត្បូង ដែលបង្ហាញជារូបមុខលឹង្គមានមុខមួយ បួន ឬប្រាំ និងបង្ហាញរូបអង្គុយព្រះភក្ត្រប្រាំ ព្រះហស១០[១] (រូបលេខ១) និងប្រទេសអាស៊ីអាគ្នេយ៍មួយចំនួន ជាពិសេសចម្លាក់ខ្មែរក្នុងសតវត្សទី១០នៃគ.ស។ ដូច្នេះសទាសិវៈជួនកាលមានបង្ហាញជាមុខលឹង្គ (*Mukhalingam*) ដែលមានមុខ៤ ឬ៥។ សទាសិវៈដែលបានបង្ហាញទម្រង់បែបមុខលឹង្គនេះមាននៅប្រទេសឥណ្ឌាខាងត្បូងតាំងពីសតវត្សទី២នៃគ.សមកម្លេះ[២]។ ប៉ុន្តែសទាសិវៈដែលបានឆ្លាក់ជាចម្លាក់នៅលើផ្ទាំងថ្ម និងចម្លាក់ទោលនៅដើមសតវត្សទី១០ និង១១នៃគ.សមានសារៈសំខាន់សម្រាប់ជំនឿខ្មែរ ជាពិសេសព្រះមហាក្សត្រ។ អត្ថបទនេះនឹងបង្ហាញចម្លាក់សទាសិវៈមួយចំនួននៅសម័យអង្គរ មានជាចម្លាក់លើផ្ទាំងថ្ម និងចម្លាក់ទោល។ ត្បិតអីប្រទះឃើញមាននៅឥណ្ឌា ភាគច្រើនបង្ហាញតែក្នុងគម្ពី និងបង្ហាញជារូបចម្លាក់ខុសគ្នាខ្លះជាមួយសិល្បៈខ្មែរ។

សទាសិវៈដែលមានព្រះភក្ត្រ៥ គឺមានឈ្មោះព្រះភក្ត្រខុសៗគ្នាដូចជា៖ **ឦសន** (*Ishana*) **តត្បុរុ** (*tatpurusha*) **វាមទេវ** (*Vamadeva*) **អឃោរ** (*Aghora*) **សត្យោជត** (*Satyojata*)

[១] Sharma, 1976: 2

[២] Sharma, 1976: 3

អត្ថបទដោយ៖ លោក ជូ ជុន

ដែលគេស្គាល់ថាជាបញ្ចព្រហ្ម(Panchabrahmas)(*តារាងលេខ១*)។ ព្រះភក្ត្ររបស់សទាសិវៈបានបង្ហាញតាមទិសទាំង៤ផ្សេងៗគ្នា និង១តំណាងឋានសួគ៌(និស្កល)[៣]។ ព្រះហស្តខាងស្តាំទាំង៥កាន់ត្រីសូល៍ ពូថៅ កត្វង្គ[៤] វជ្រ អភ័យមុទ្រ និងព្រះហស្តខាងឆ្វេង៥ផ្សេងទៀតកាន់ពស់ ផ្លៃឈើ ផ្កាឈូក ស្គរ អង្កាំ និងវរទាមុទ្រ។ ជួនកាលសទាសិវៈបង្ហាញជារូបរួមគ្នាជាមួយទេពស្រី(ពរវតិ) នៅក្នុងគម្ពីសូត្ររបស់ឥណ្ឌា។ ប៉ុន្តែបញ្ចមុរតិព្រះភក្ត្រទាំង៥របស់សទាសិវៈនៅទីនេះបង្ហាញពីខ្លួន និងឈ្មោះទាំងប្រាំរបស់ព្រះសិវៈដូចជា មហេស្វរៈ រុទ្រៈ ព្រហ្ម វិស្ណុ និងសទាសិវៈផ្ទាល់[៥] ដែលទាក់ទងបញ្ចមុរិត[៦](ព្រះភក្ត្រ៥) ក្នុងទម្រង់៥ដូចជា ការបង្កើត ការថែរក្សា ការបំផ្លាញ ការជឿខុស និងការរំដោះ។ រូបរាងរបស់គាត់ផ្សេងទៀតគឺស្គាល់ថាជាមហាសទាសិវៈដែលបង្ហាញព្រះភក្ត្រ២៥ ភ្នែក៧៧ និងដៃ៥០ ដែលមានក្នុងគម្ពីវេទសិវបុរាណ[៧]។ ប៉ុន្តែនៅក្នុងសិល្បៈខ្មែរមិនមានបង្ហាញជារូបសទាសិវៈដែលមានព្រះភក្ត្រ២៥ទេ គឺមានបង្ហាញតែព្រះភក្ត្រ៥ និងព្រះភក្ត្រ១៥។

ប្រភេទ	ឦមន *Ishana*	តត្បុរុម *Tatpurusha*	វាមទេវ *Vamadeva*	សត្យោជត *Satyojata*	អឃោរ *Aghora*
Direction looking	Upwards	East	North	West	South
Colour	Crystal	Gold	Red	White	Blue
Related *Panchabhutas*	Ether	Air	Water	Earth	Fire
Five acts of Almighty	liberation	delusion	Maintenance	Creation	Destruction
Shiva's form	Sadasiva	Maheshwara	Vishnu	Brahma	Rudra
Meditating point in human body	Head	Mouth	feet	genital organs	Heart

តារាងទី១៖ *ការបង្ហាញតាមព្រះភក្ត្រទាំង៥ និងប្រភេទខុសៗរបស់សទាសិវៈ*

រូបលេខ១៖ *សទាសិវៈកាយវិការអង្គុយភក្ត្រ៥ព្រះហស្តនៅឥណ្ឌា*

[៣] និស្កល *(nishkala)*

[៤] កត្វង្គ *(Katvanga)*

[៥] Ramachandra Rao, 1988

[៦] បញ្ចមុរតិ *(Panchamurti)*

[៧] Sharma, 1976: 3

សម្រាប់ការបង្ហាញព្រះកត្រ្គ៩ និងព្រះហស១០ មាននៅក្នុងសិល្បៈខ្មែរពីសតវត្សទី១០និង១១ នៃគ.ស មាននៅប្រាសាទក្រហមកោះកេរ ភ្នំប្រាសាទវត្តភូ និងពើងត្បាលភ្នំគូលែន។ ប៉ុន្តែរូបសទាសិវៈមានបង្ហាញក្នុងសិល្បៈខ្មែរ មាន៤ប្រភេទទាក់ទងនឹងការបង្កើតគោត្រផលថ្មី ការឡើងគ្រងរាជ និងការរៀបចំទីក្រុងថ្មីៗរបស់ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរ ដែលមានក្នុងគម្ពីបុរាណឥណ្ឌាផងដែរ។ សទាសិវៈមានបង្ហាញព្រះកត្រ្គ៩ ព្រះហស១០ និងអមខាងស្តាំដោយព្រះព្រហ្ម និងខាងឆ្វេងដោយព្រះវិស្ណុ។ សទាសិវៈដែលបង្ហាញក្នុងសិល្បៈខ្មែរនេះមាន៤ទម្រង់ ប៉ុន្តែក្នុងគោលបំណងតែមួយគឺបង្ហាញសម្រាប់ការបង្កើតចក្រវាឡ (លោកធាតុ) រាជធានី និងការឡើងសោយរាជរបស់ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរ។ សិល្បៈទាំងអស់នេះបង្ហាញភាគច្រើនទាក់ ទងនឹងរចនាសម្ព័ន្ធប្រាសាទសម្រាប់រាជ និងធ្វើពីធីសាសនាសម្រាប់រាជ ដែលមានឆ្លាក់នៅលើភ្នំប្រាសាទវត្តភូ (ប្រទេសឡាវសព្វថ្ងៃ) ប្រាសាទធំកោះកេរ (ប្រាសាទក្រហម) រចនាសម្ព័ន្ធពើងត្បាល និងប្រាសាទរោងចិន (ភ្នំគូលែន) និងប្រាសាទពីរ៉ាមីតសម្រាប់រាជផ្សេងៗទៀតក្នុងតំបន់អង្គរ។ ប្រាសាទមួយចំនួនទៀតដែលគោរពតាមលំនាំប្រាសាទវត្តភូ ប្រាសាទ ចិនលើភ្នំគូលែន និងប្រាសាទធំកោះកេរ ដែលបង្ហាញជាប្រាសាទសម្រាប់រាជមានរាងជាពីរ៉ាមីត ប្រកចូលតម្កល់រូបសទាសិវៈអមដោយព្រះវិស្ណុ និងព្រះព្រហ្ម និងបន្តអមផ្លូវដោយត្រពាំង ទន្លេឬសមុទ្រ។ សម្រាប់ប្រាសាទធំកោះកេរ និងរោងចិនភ្នំគូលែនបានបង្ហាញរូបសិវលឹង្គទាំង៥បែរព្រះកត្រ្គចូលមកបារាយណ៍ដែលបែរមករកព្រះសទាសិវៈ និងប្រាសាទពីរ៉ាមីត (ត្រង់ចំណុចនេះសូមរង់ចាំអានអត្ថបទក្រោយទាក់ទងនឹងនិមិត្តរូបសំណង់ហិណ្ឌូខ្មែរ)។

សទាសិវៈមួយប្រភេទបង្ហាញជារូបឈរ មានព្រះកត្រ្គ៩ ព្រះហស១០ និងអមដោយព្រះព្រហ្មព្រះហស៤នៅខាងស្តាំ និងព្រះវិស្ណុព្រះហស៤នៅខាងឆ្វេង។ ចម្លាក់នៅលើថ្មភ្នំប្រាសាទវត្តភូបានបង្ហាញ សទាសិវៈអមដោយទេព២ទៀតអង្គុយសំពះ ក្នុងសតវត្សទី១០-១១នៃគ.ស (រូបលេខ២)។

សទាសិវៈមួយប្រភេទទៀតបង្ហាញជារូបឈរមានព្រះកត្រ្គ៩ ព្រះហស១០ កន្ទេកជន្លងនៅប្រាសាទក្រហមកោះកេរ គឺបង្ហាញស្រដៀងទៅនឹងសិវៈរាំដើមសតវត្សទី១០គ.ស ប៉ុន្តែការរៀបចំរចនាសម្ព័ន្ធរបស់ប្រាសាទទាំងអស់នេះ គឺសម្រាប់រាជ (ព្រះមហាក្សត្រ)

ដែលដូចគ្នាប្រាសាទរោងចិនភ្នំគូលែនផងដែរ (រូបលេខ២៣)។ ក្រៅពីរូបចម្លាក់ជាថ្មភក់ទោល និងលើថ្មភ្នំ ព្រះសទាសិវៈមានជារូបសំរឹទ្ធ ដែលបង្ហាញជាព្រះភក្ត្រ៥ព្រះហស១០ដែរ(រូបលេខ២៤)។ តើរូបទេពសទាសិវៈពីសំរឹទ្ធនេះប្រើសំខាន់សម្រាប់អ្វី? តើជារូបសម្រាប់ធ្វើពីធីដែលអាចប្តូរទីតាំងបានឬយ៉ាងណា? ត្រង់ចំណុចនេះយើងពុំទាន់មានភស្តុតាងច្រើនដើម្បីបកស្រាយនៅឡើយត្បិតអីការសិក្សានេះនៅមានកំណត់ និងមិនទាន់ស្វែងយល់បន្ថែមទាក់ទងនឹងពិធីសាសនាក្នុងសិលាចារឹកខ្មែរឡើយ។

រូបលេខ២២៖ សទាសិវៈកាយវិកាឈរ មានព្រះភក្ត្រ៥ព្រះហស១០នៅភ្នំប្រាសាទវត្តភូក្នុងសតវត្សទី១១នៃគ.ស

រូបលេខ២៣៖ សទាសិវៈកាយវិកាឈរ កន្ទែកជង្គង់មានព្រះភក្ត្រ៥ព្រះហស១០នៅប្រាសាទក្រហមសតវត្សទី១០នៃគ.ស(EFEO,FB)

រូបលេខ២៤៖ សទាសិវៈពីសំរឹទ្ធ មានភក្ត្រ៥ព្រះហស១០ នៅសារមន្ទីរជាតិភ្នំពេញក្នុងសតវត្សទី១០នៃគ.ស

សិល្បៈចម្លាក់សទាសិវៈមួយប្រភេទទៀត បង្ហាញជារូបឈរ មានព្រះភក្ត្រ១៥ព្រះហស៣០ និងព្រះភក្ត្រ៥ ព្រះហស១០ ដែលប្រទះឃើញនៅពើងត្បាលភ្នំគូលែនក្នុងសតវត្សទី១០-១១នៃគ.ស។ (រូបលេខ២៥-៦)។ នៅក្នុងការបង្ហាញព្រះភក្ត្រ១៥ និងដៃ៣០នេះមានបង្ហាញលើទ្រឹស្តីសិវបុរាណ ដែលត្រូវការពត៌មានបន្ថែម និងសិក្សាបន្តពេលក្រោយ។ ប៉ុន្តែចម្លាក់នៅលើពើងត្បាលនេះ គឺជាប់ទាក់ទងក្នុងការរៀបចំក្រុង លទ្ធិទេវរាជ និងប្រាសាទរោងចិន ដែលមានបង្ហាញរូបទេពសទាសិវៈ។ ជាពិសេសបង្ហាញការបង្កើតលោកធាតុថ្មី ដូចជាទេពអមជុំវិញ ឬបារាយណ៍ធំមួយខាងកើត និងក្រុមប្រាសាទនៅខាងកើតបារាយណ៍បែរមុខមកប្រាសាទពីរ៉ាមីត (រូបលេខ២៧)។

រូបលេខ២៥៖ បង្ហាញរូបសទសិរៈមាន២ប្រភេទ ក្នុងសតវត្សទី១១នៃគស

រូបលេខ២៦៖ បង្ហាញរូបសទសិរៈមាន២ប្រភេទ ក្នុងសតវត្សទី១១នៃគស (EFEO)

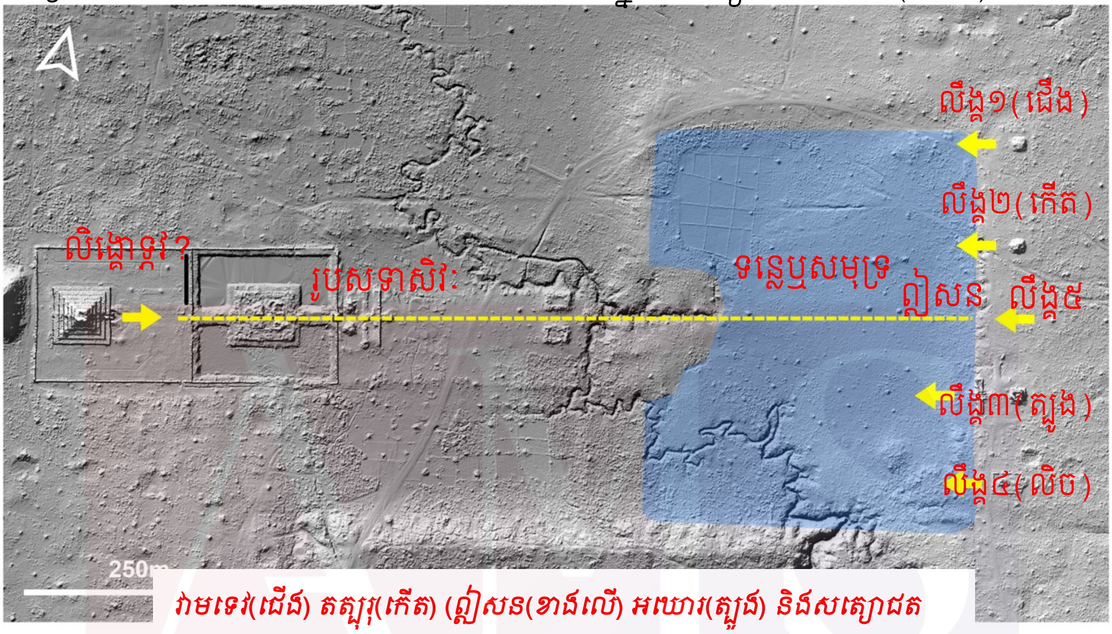

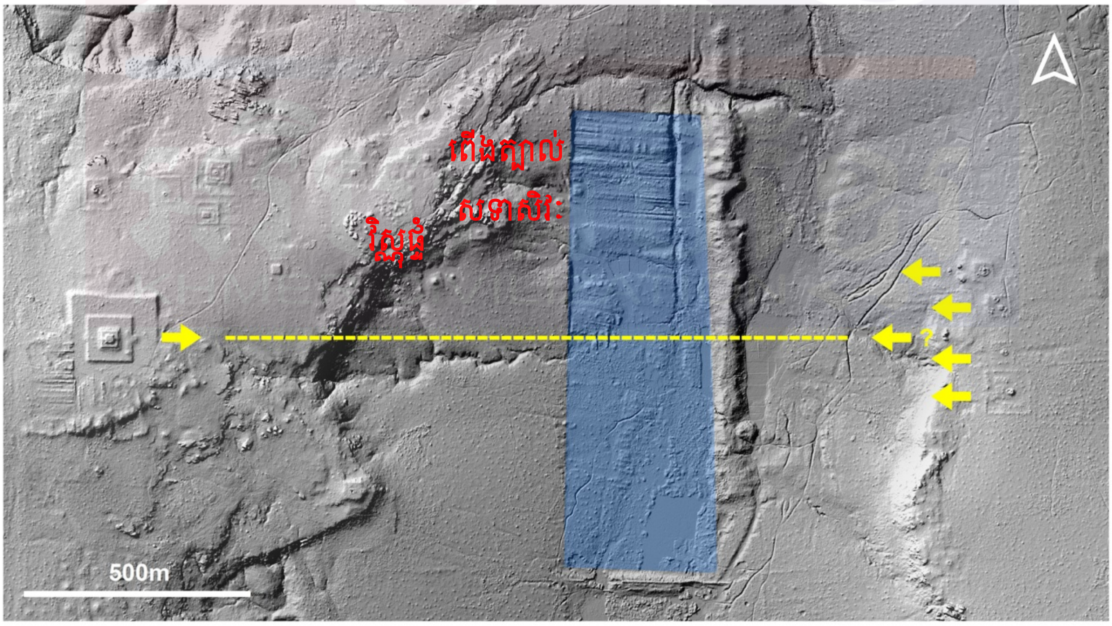

រូបលេខ២៧៖ ប្រាសាទសម្រាប់រាជ បង្ហាញរូបសទាសិរៈ រួមជាមួយរចនាសម្ព័ន្ធផ្សេងៗនៅប្រាសាទធំកោះកេរ និងពាង ចិនក្នុំគូលែន។ ដែលផ្តល់ព្រះសិវលីង្គទាំង៥បែរមុខមករកបារាយណ៍ រូបសទាសិរៈ និងប្រាសាទ(មើលតារាងទី១)

អត្ថបទដោយ៖ លោក ថូ ថុន

សិល្បៈសទាសិវៈមួយប្រភេទទៀត បង្ហាញជារូបឈរឬអង្គុយ មានព្រះភក្ត្រ៥ ព្រះហស១០ បញ្ចូលក្នុងរឿងឯកបទ (*Ekapada*) របស់រឿងមហាសូរមុរតិមួយក្នុងរឿងទាំង ២៥។ ប្រភេទចម្លាក់ទាំងអស់ខាងលើនេះដែលអ្នកស្រាវជ្រាវនិយមហៅថាត្រីមុខតិ (*Trimurti*) ដែលមានរូបទេពសំខាន់ៗ៣ ព្រះសិវៈ ព្រះវិស្ណុ និងព្រះព្រហ្ម។ ប៉ុន្តែសិល្បៈដែលបង្ហាញជាសទាសិវៈ ជាពិសេសទាក់ក្នុងរឿងទាំង២៥របស់មហាសូរមុរតិនេះ មានសារៈសំខាន់ផ្សេងៗគ្នាដូចជា សទាសិវៈតែងតែប្រើជាមួយប្រាសាទសម្រាប់រាជ សម្រាប់ពិធីសាសនា និងការបង្កើតអ្វីថ្មីដំបូងរបស់ព្រះមហាក្សត្រ។ រូបឯកបទ (*Ekapada*) បញ្ចូលជាមួយរឿងព្រះភក្ត្រសទាសិវៈនេះ នៅសារមន្ទីរជាតិភ្នំពេញ និងប្រាសាទកោះកេរជាការបង្ហាញយ៉ាងច្បាស់ទាក់ទងរឿងបង្កើតទេពទាំងពីរ ព្រះវិស្ណុ និងព្រះព្រហ្មចេញពីព្រះសទាសិវៈ[៨] (រូបលេខ៨-៩)។ រូបនេះបានបង្ហាញជាមួយទេពសទាសិវៈឈរកន្នែកជង្គង់ធំមួយនៅប្រាសាទក្រហមដែរ គឺក្នុងរឿងបង្កើតចក្រវាឡ(លោកធាតុ) ដែលតែងតែបង្ហាញជាមួយប្រាសាទសម្រាប់រាជ។

រូបលេខ៨៖ រូបរឿងឯកបទ(*Ekapada*) និងសទាសិវៈ មកពីព្រៃជ្រូ សតវត្សទី១០-១១ NMC718 សារមន្ទីរជាតិភ្នំពេញ

រូបលេខ៩៖ រូបរឿងឯកបទ(*Ekapada*) និងសទាសិវ ដើមសតវត្សទី១០ នៅប្រាសាទក្រហមកោះកេរ (ប្រភព៖ EFEO)

ចម្លាក់សិល្បៈព្រះសទាសិវៈមួយទៀត មានបង្ហាញជាទម្រង់មុខលឹង្គ ដែលមានឆ្លាក់ជាសាច់រឿងលើផ្តែរប្រាសាទអង្គខ្នារស្រុកកំពង់ស្វាយលើ ខេត្តកំពង់ធំ ក្នុងសម័យ

[៨] Nadine 2001: 130

មុនអង្គរសតវត្សទី៧នៃគ.ស[៩] (រូបលេខ១០)។ តើចម្លាក់សទាសិវៈឬមុខលឹង្គនេះ ជារឿងអាចឱ្យយើងយល់ពីអ្វីខ្លះ? ចម្លាក់ផ្តែរមកពីប្រាសាទវត្តអង្គខ្នារនេះ កាន់តែបន្ថែមពត៌មានកាន់តែច្បាស់ទៀតថា ជារឿងទាក់ទង់នឹងរឿងមហាស្វរមុរតិទាំង២៥។ ផ្តែរបង្ហាញពីរូបសទាសិវៈផុសចេញពីសសរភ្លើង(លិង្គោទ្ភវ) និងមានព្រះព្រហ្មនៅខាងស្តាំ ព្រះវិស្ណុនៅខាងឆ្វេង បន្ទាប់ពីការផ្ទាល់គ្នារវាង ព្រះព្រហ្មប្រែរូបជាហង្សទៅរកកំពូលសសរភ្លើង និងព្រះវិស្ណុប្រែខ្លួនជាជ្រូកព្រៃទៅរកគល់សសរភ្លើង។ បន្ទាប់មករូបសិវលឹង្គ និងសទាសិវៈព្រះកក្រុឋផុសចេញជាបន្តបន្ទាប់ ដើម្បីពន្យល់ពីការបង្កើតច្រក្រវាឡថ្មីទៅអទិទេពទាំងពីរដែលអមសង្ខាង។ ការបង្ហាញនេះខ្មែរបានយកមកអនុវត្ត និងប្រើប្រាស់សម្រាប់ធ្វើពីធីសំខាន់ៗសម្រាប់រាជ ការបូជាសាសនា និងការឡើងគ្រងរាជរបស់ព្រះមហាក្សត្រដែលប្រទះឃើញតាំងពីសតវត្សទី៧មក។ ឧទាហណ៍មួយទៀតការសង់ក្រុមប្រាសាទ(N)ជារចនាបថសំបូរព្រៃគុកក៏បានបង្ហាញពីការរៀបចំដំបូងរបស់រាជធានីដែលយករឿងនេះមកស្ថាបនានៅលើដីផ្ទាល់ និងលើប្រាសាទសម្រាប់រាជ។

រូបលេខ១០៖ *រូបសទាសិវៈឬមុខលឹង្គ ដែលមានបង្ហាញក្នុងរឿងមហាស្វរមុរតិទាំង២៥។ រឿងបង្ហាញពីការរៀបអភិសេកឡើងគ្រងរាជរបស់ព្រះមហាក្សត្រនៅប្រាសាទវត្តអង្គខ្នារ កំពង់ធំ សព្វថ្ងៃនៅសារមន្ទីរជាតិ*(Ka.1774) (*ប្រភព៖*John, 2012:165)។

ដូច្នេះខ្មែរយករឿងសទាសិវៈមករៀបចំទាក់ទងនឹងប្រាសាទសម្រាប់រាជ ដូចមានបង្ហាញនៅប្រាសាទសំបូរព្រៃគុក ភ្នំគូលែន ប្រាសាទអកយំ ប្រាសាទបាគង ប្រាសាទភ្នំបាខែង ប្រាសាទធំកោះកេរ បក្សីចាំក្រុង និងបាពួនជាដើម គឺជារឿងសំខាន់តែមួយសម្រាប់ព្រះមហាក្សត្រ និងរាជ។ ប៉ុន្តែខ្មែរបានយល់ដឹង និងចេះចាំរឿងនេះតាំងពីមុន

[៩] John Guy, 2012: 165

រហូតដល់មានឆ្លាក់រូបជាសាច់រឿងនៅលើផ្តែរនេះ។ តាមចម្លាក់ផ្តែរមកពីប្រាសាទអង្គខ្នារ បានបង្ហាញពីសទាសិវៈ ឬមុខលឹង្គអមដោយព្រះព្រហ្ម និងព្រះវិស្ណុ ដូចគ្នាជាមួយការរៀបចំប្រាសាទធំកោះកេរ រោងចិនភ្នំគូលែន និងប្រាសាទសម្រាប់រាជផ្សេងដ៏ទៃទៀតដែរ។ ចម្លាក់ផ្តែរនេះបង្ហាញយ៉ាងច្បាស់ដូចគ្នាទៅនឹងប្រាសាទសម្រាប់រាជដូចជា ការរៀបចំរបស់ទេពសំខាន់ៗទាំង៣ដំបូង ការធ្វើពិធីឡើងគ្រងរាជរបស់ព្រះមហាក្សត្រតំបូង និងសង់រាជធានីថ្មីដំបូងដូចប្រាសាទលើភ្នំគូលែនរបស់ជ័យវរ្ម័នទី២ និងប្រាសាទធំកោះកេររបស់ព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី៤ដែរ។ រឿងសំខាន់មួយទៀតដែលទាក់ទងនឹងរឿងនេះ គឺការរៀបចំបង្កើតទេពសំខាន់ៗ ចក្រវាឡ ផែនដី ទន្លេ ស្ទឹង សមុទ្រ មនុស្ស និងសត្វជាបន្តបន្ទាប់ដែលទាក់ទងនឹងគម្ពី (*Vastu Shastra*) ឥណ្ឌា[៩០]។ ឧទាហរណ៍ដូចជាការរៀបចំប្រាសាទរោងចិនមានបារាយណ៍ធំ មានរូបទេពលើពើងត្បាល រូបសទាសិវៈ រូបវិស្ណុផ្ទំ ប្រាសាទបាល័ង្កប្រាសាទលឹង្គនៅលើភ្នំគូលែន ដែលប្រមូលទឹកចូលក្នុងបារាយណ៍ខាងកើតប្រាសាទពីរ៉ាមីតនោះ។ មួយទៀតការរៀបចំប្រាសាទធំកោះកេរ មានប្រាសាទរួម ទេពក្នុងប្រាសាទក្រហមបារាយណ៍ ប្រាសាទលឹង្គទាំង៥តំណាងឱ្យព្រះភក្ត្រទាំង៥របស់សទាសិវៈ និងបន្ទាប់មកប្រាសាទមានចម្លាក់មួយចំនួនជុំវិញត្រពាំងខ្នារ និងរហាលជាការចាប់ផ្តើមបង្កើតទេពសំខាន់ៗមួយចំនួន និងជាចុងក្រោយបង្កើតជាក្រុង មនុស្ស និងរាជវាំង។ល។

ឯកសារយោង

Chakrabarti Vibhuti.
1998. "*Indian Architectural Theory: Contemporary use of Vastu Vidya*", Great Britain.

Chevance. J-B et al.
2019. *Mahendraparvata*: an early Angkor-period capital defined through airborne laser scanning at Phnom Kulen, journal Antiquity 93, Antiquity Publication Ltd.

John Guy.
2012. "Lost Kingdoms: Hindu-Buddhist Sculpture of Early Southeast Asia", New York, pp: 165.

Nadine Dalsheimer.
2001. "*Les collections du musee national de Phnom Penh L'art du Cambodge ancien*", Magellan, EFEO, p:130.

Ramachandra Rao C. V.
1988. *Siva-Mahesa (Sadasiva) Murti of Bhairavakona: an iconographical study"*.

Sharma B.N.
1976. "*Iconography of Sadasiva*" Abhinav Publications, pp. 1–3.

[90] Chakrabarti, 1998: 81